Takshashila Project

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

श्रीगणेशाय नमः ॥ अश्वेमाश्व इति सूक्तत्रय इत्याच वृक्तेन पितासुद्वत्य
यएवस्यान्महान्नागग्याहे वतायाः श्वोग्निमेव घ्रपूम माह [illegible] सुमि
स्त्वमाश्रुश्रुद्रूणो रितिय धेतस्मिंल्लके नहिल्वदारे निनिष [illegible] नेशाइ
तिवरुणस्याधैषेंद्रस्य ॥१॥ यद्यावेंइंद्र ते शतंशतंभूम्मी [illegible] स्यु ॥
नत्वावज्रिंत्सहस्रंसूर्या अनुनजातमष्टरोदसी ॥ यदिन [illegible]
वः शतंभूमयः स्युतिमानानिस्युर्नत्वावज्रिंत्सहस्रमपि [illegible] घा
वापृथिव्यावपृन्यश्चवीतामित्यपेषादित्यस्य ॥२॥ यदुदंचोवृ
षाकपेगृहमिंद्राजगंतन ॥ क्वस्यपुल्वघोमृगः कमगंजन [illegible]
नोविश्वस्मादिंद्र उत्तरः ॥ यदुदंचोवृषाकपेगृहमिंद्राजगमत के
कसवह्वादीमृगोमृगोमाष्टेगीति कर्मणः कम
स्यपुल्वघोमृगः

गामहं भीजनयेऽपरमां सर्वस्माद्यइंद्रउत्तरस्तमेतद्धूमह्याआदित्यमपे
षादित्यंरश्मीनां॥३॥विहिम्नोतोरसद्धतनेंद्रदेवममंस्यत॥यत्रामद
दृहूषाकपिरर्यःपुष्टेषुमत्सरवाविश्वस्मादिंद्रउत्तरः॥व्यस्त
स्रवायनचेंद्रदेवममंस्यतयत्रामाद्यदृहूषाकपिरर्यईश्वरःपुष्टे
षेषुमत्सरवाममस्सरवामदनस्सरवायेनस्सरवायस्तेःमहेति
स्माद्यइंद्रउत्तरस्तमेतद्धूमह्याआदित्यमपेषाबिनोः॥४॥
रीतुपर्फरीत्वनैतोशेवतुपर्फरीपपर्फरीका॥उदन्यजेवजेमन
मेजरायुजरेमरायु॥स्पण्येवतिहिविधास्त
तप्पाव्धिनौचापिन्तत्रारोजनरीन्नत्तारावित्यर्यस्तुपर्फरी
नोशेवतुपर्फरीपपर्फरीका॥नितोशस्यापत्यंनैतोशनैतोशेवतुपर्फरी

प्रहर्तारौ॥ उदन्युरिव जेमना मदेरू॥ उदन्यजेवेत्युदकज इव रत्ने सा
मुद्रे चान्द्रमसाविति वा। जेमने जयमने जेमना मदेरू॥ तौ मे जरायु जरे म
रायु॥ एतज्जरायुजं शरीरं शरदमजीर्णमथैष सोमस्य॥ ५॥ तरत्स मन्दी
धावति धारा सुतस्यान्धसः॥ तरत्स मन्दी धावति॥ तरति स पापं सर्वं मन्दी
यः स्तौति धावति गच्छत्यूर्ध्वां गतिं॥ धारा सुतस्यान्धसः॥ धारयाभिषुत
स्य सोमस्य मन्त्रपूतस्य वाचा स्तुतस्यान्धसोऽन्नस्य॥ ६॥ चत्वारि शृङ्गा
त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य॥ त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवी
ति महो देवो मर्त्यां आविवेश॥ चत्वारि शृङ्गेति वेदा वा एत उक्ताः॥ त्रयो
अस्य पादा इति सवनानि त्रीणि॥ द्वे शीर्षे प्रायणीयोदयनीये॥ सप्त हस्ता
सः सप्त छन्दांसि॥ त्रिधा बद्धस्त्रेधा बद्धो मन्त्र ब्राह्मण कल्पैर्वृषभो रो

Takshashila Project

निहिता नेंगयंति विदुर्यं ते गुहा गूहते स्फ़ुरीयं त्वरते॥ कतमानि तानि चत्वारि प
दान्योंकारो महाव्याहृतयश्चेत्यार्षं नामाख्याते चोपसर्गनिपाताश्चेति
वैयाकरणा मंत्रः कल्पो ब्राह्मणं चतुर्थी व्यावहारिकीति याज्ञिकाश्च
यजूंषि सामानि चतुर्थी व्यावहारिकीति नैरुक्ताः सर्पाणां वाग्वयसां
क्षुद्रस्य सरीसृपस्य चतुर्थी व्यावहारिकीत्येके पशुषु तूणवे मगेष्वा
त्मनि चेत्यात्मप्रवादाः अथापि ब्राह्मणं भवति सा वै वाक्सृष्टा चतुर्धा
व्यभवदेष्वेव लोकेषु त्रीणि पशुषु तुरीयं या पृथिव्यां साग्नौ सा र
थंतरे यांतरिक्षे सा वायौ सा वामदेव्ये या दिवि सादित्ये सा बृहति सा
स्तनयित्नावथ पशुषु ततो या वागत्यरिच्यत तां ब्राह्मणेष्वदधुस्त
स्माद्ब्राह्मण उभयीं वाचं वदति यश्च देवानां यश्च मनुष्याणामिति

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

Takshashila Project

सवृन

वीतिरोरवणमस्यँऋमेणऋग्भिर्यजुर्भिः सामभिर्यदेनमृग्भिःशं
संतियजुर्भिर्यजंतिसामभिस्तुवंतिमहोदेवइत्येषहिमहांदेवोयद्
ज्ञोमर्त्यांआविवेशेत्येषहिमनुष्यानाविशतिप्रजनायतस्योत्तरा
यस्तेनिर्वचनाय॥७॥स्वर्यंतोनापेक्षंतआद्यांरोहंतिरोदसी॥यज्ञं
येविश्वतोधारंसुविद्वांसोवितेनिरे॥स्वर्गछंतइजानावानेदंतितेनु
मेवलोकंगतवंतइत्यंतइति॥आद्यांरोहंतिरोदसी॥यज्ञंयेविश्वतोधा
रंसवतोधारंसुविद्वांसोवितेनिरइत्यपेषावाचःप्रवल्हिकेनवाच
चत्वारिवाक्परिमितापदानितानिविदुर्ब्राह्मणायेमनीषिणः।गु
हात्रीणिनिहितानेंगयंतितुरीयंवाचोमनुष्यावदंति।चत्वारिवाचे
परिमितानिपदानितानिविदुर्ब्राह्मणायेमेधाविनोगुहायांत्रीणि

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

येवाद्वारस्य ॥ ९ ॥ ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे
निषेदुः । यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे स
मासते ॥ ऋचो ऽक्षरे परमे व्यवने यस्मिन्देवा अधि निषण्णाः
सर्वे यस्तं न वेद किं स ऋचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समा
सत इति विदुष उपदिशति कतमत्तदेतदक्षरमोमित्येषा
वागिति शाकपूणिर्ऋचश्चाक्षरे परमे व्यवने धीयते ना
नादेवतेषु च मंत्रेष्वेतद्ध वा एतदक्षरं यत्सर्वां त्रयीं विद्यां
प्रतिप्रतीति च ब्राह्मणं ॥ १० ॥ आदित्य इति पुत्रः शाकपूणे
रेष एव वेति यदेनमर्च्चेति अत्र ऋचः सर्वाणि भूतानि तस्य
यदन्यन्मात्रेभ्यः तदक्षरं भवति रश्मयोत्र देवा उच्यंते

य एतस्मिंन्नधिनिषण्णा इत्यधिदैवतमथाध्यात्मं शरीरमत्र सत्युच्य
ते यदनेनार्च्चंति प्रत्यक्षं च सर्वाणींद्रियाणि तस्य यदविनाशिधर्म तदक्ष
क्षरं भवतींद्रियाण्यत्र देवा उच्यंते यान्यस्मिंन्नधिनिषण्णानीत्या
त्मप्रवादाः॥११॥ अक्षरं न क्षरतीति न क्षीयते वाक्षयं भवतीति वा वाचो
क्ष इति वाक्षो पादानस्यांजनात्तत्प्रकृतीतरद्वर्त्तनसामान्यादित्य
यं मंत्रार्थचिंताभ्यूहोभ्यूढोपि श्रुतितोपि तर्कतो न तु पृथक्त्वेन मं
त्रा निर्वक्तव्याः प्रकरणश एव तु निर्वक्तव्या न ह्येषु प्रत्यक्षमस्त्यनृ
षेरतपसो वा पारोवर्यवित्सु तु खलु वेदितृषु भूयोविद्यः प्रशस्यो
भवतीत्युक्तं पुरस्तान्मनुष्या वा ऋषिषूत्क्रामत्सु देवानब्रुवन्को न ऋषि
र्भविष्यतीति तेभ्य एतं तर्कमृषिं प्रायच्छन्मंत्रार्थचिंताभ्यूहमभ्यूढं

वेदितव्याभिः प्रवृ

तस्माद्यदेव किंचानूचानो ऽभ्यूहत्यार्षं तद्भवति ॥१२॥ हृदा तष्टेषु मनसो जवेषु यद्ब्राह्मणाः संयजंते सखायः । अत्राह त्वं वि जहुर्वेद्याभिरोहब्रह्माणो वि चरंत्युत्वे ॥ हृदा तष्टेषु मनस्सु प्रजवेषु यद्ब्राह्मणाः संयजंते समानख्याना ऋत्विजो ऽत्राह त्वं विजहुर्वेद्याभिरोहब्रह्माण ऊहब्रह्माण ऊह एषां ब्रह्मेति वा यं विद्या श्रुतिं मतिं बुद्धिस्तस्यास्तपसा पारमीप्सितव्यं तदिदमायुरिच्छता न निर्वक्तव्यं तस्माच्छंदःसु शेषा उपेक्षितव्या मनुतन्वा अथागमो यां यां देवतां निराह तस्यास्तस्यास्ताद्भाव्यमनुभवत्यनुभवति ॥१३॥ व्याख्यातं दैवतं यज्ञांगं च याथातथ ऊर्ध्वं मार्गगतिं व्याख्यास्यामः सूर्य आत्मेत्युदितस्य हि कर्मद्रष्टा य एतदनु प्रवदंत्यथैतं महांतमात्मानमेषर्गणः प्रवदतीन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहु

६५

॥इति निरुक्ते त्रयोदशो ऽध्याये प्रथमः पादः ॥१॥ श्री ३

Takshashila Project

ऊरित्यपैषमहानात्मात्मजिज्ञासयात्मानं प्रोवाचाग्निरग्निरस्मि
५ जन्मनाजातवेदा अहमस्मि प्रथमजा इत्येताभ्यां ॥१४॥ अग्निरस्मिज
न्मनाजातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म आसन्। अर्कस्त्रिधातू रजसो
विमानोऽजस्रो घर्मो हविरस्मि नाम। अहमस्मि प्रथमजा ऋतस्य पू
र्वं देवेभ्यो अमृतस्य नाभि। यो मा ददाति स इदेव मावदहमन्नमन्न
मदन्तमद्मि ॥ इति स हृष्टात्मा प्रादुर्बभूवैवं तं व्याहार यत्तमा
त्मानमध्यात्मजमन्तिकमन्यस्मा आचचक्षेति ॥१५॥ अप श्यं गोपा
मनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तं। स सध्रीचीः स विषूचीर्व
सान आवरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ॥ आवरीवर्ति भुवनेष्वन्तरित्यपै ५
षमहानात्मा सत्वत्तद्दरागस्तत्परं तद्ब्रह्मानन्तसत्यं तत्सलिलं तदक्ष

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

कं तदस्पर्शं तदरूपं तदरस्यं तदगंधं तदमृतं तच्छुक्रं तन्नि
ष्ठोभूतात्मास्मैषाभूतप्रकृतिरित्येके तच्छैवं तत्सानाच्छे त्रज्ञ
मनुप्राप्य निरात्मकम यैषमहानात्मा त्रिविधो भवति सत्व
रजस्तम इति सत्वं तु मध्ये विशुद्धं तिष्ठत्यभितो रजस्तमसी रज
इति कामद्वेषस्तम इत्यविज्ञातस्य विशुध्यतो विभूतिं कुर्वतः क्षे
त्रज्ञ पृथक्त्वाय कल्पते प्रतिभाति लिंगो महानात्मा तमो लिंगानि
द्याप्रकाश्य शालिंगस्तमोपि निश्चय लिंगस्त्वाकाशः ॥६॥ आकाश
गुणः शब्दः। आकाशाद्वायुर्द्विगुणः स्पर्शेन वायोर्ज्योतिस्त्रिगुणं रूपे
ण ज्योतिष आपश्चतुर्गुणा रसेनाद्भ्यः पृथिवी पंचगुणा गंधेन
पृथिव्या भूतग्रामस्थावरजंगमास्तदेतदहर्युगसहस्रं जागर्ति

Takshashila Project

स्यांतेसुषुप्स्यंन्नेगानिन्नत्याहरतिन्हतय्यामाः पृथिवीमपि यंति
६ पृथिव्य प्सु आपोज्योतिषं ज्योतिर्वायुं वायुराकाशमाकाशो मनो म
नोविद्यां विद्यामहांतमात्मानं महानात्मा प्रतिभां प्रतिभा प्रकृतिं प्र
स्वपिति युगसहस्रं रात्रिस्तावेतावहोरात्रावजस्रं परिवर्ततेजकाल
स्तदेतदेवं वेति युगसहस्रपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः रात्रिं युगसह
६५ स्रांतां तेहोरात्रविदो जना इति ।१७। तं परिवर्त्तमानमन्यो नु प्रवर्त
तेस्रष्टापि द्रष्टा विलक्षणातिमात्रोहमिति गम्यते सृमिच्यादि
पावकं महाभूतेषु चिरेष एवाकाशाद्वायोः प्राणं चक्षुश्च व
तेजसोद्भ्यः स्नेहं पृथिव्यां मूर्त्तिः पार्थिवांत्व षोडशगुणान्विद्यात्
त्ततस्त्रीन्पित्ततो स्त्रिस्नायुमज्जानः पित्ततस्त्वं गमांसं शोणितानि ता 5

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

षभगांधारसो रसाच्छ्रोणितं श्रोणितान्मासमांसान्मेद मेदसः
स्नावा स्नावनोस्थिन्यस्थिभ्यो मज्जा मज्जातो रेतः स्त्रीपुं
त्ततांनपांनमिलष्टैः सोयंपुरुषः सर्वमयः सर्वज्ञानोपपन्नः ॥१०॥ स यद्य
नुरुध्यते तद्भवति यदि धर्ममनुरुध्यते तद्देवो भवति यदि ज्ञानमनुरुध्यते तद धा०२
मृतो भवति यदि काममनुरुध्यते स्त्र्यवतृ इमां योनिं संधद्यात्तदिदमन्नमुतं
श्लेष्मारेतसः स भवति शुक्रातिरेके पुमान्भवति शोणितातिरेके स्त्री
भवति द्वाभ्यां समेन नपुंसको भवति शुक्रेण भिन्नेन यमौ शुक्रशो
णितसंयोगान्मातृपितृसंयोगाच्च कथमिदं शरीरं पूरं संयम्यते सौ
म्या भवत्येकरात्रोषितं कललं भवति पंचरात्राद्बुद्बुदाः सप्तरा
त्रात्पेशी द्विःसप्तरात्रादर्बुदः पंचविंशतिरात्रात्स्वस्थितो घृतो
भवति मासमात्रात्कठिनो भवति द्विमासाभ्यंतरे शिरः संपद्य
ध्यानेरेतः स्त्रीकं पुरुषः संभवति ४

नुकापीनभोनाविद्धास्तेनात्मा ॥ मातेरो विविधा ५

तेमासत्रयेनस्थीवाव्यादेशोमासचतुष्केणत्वग्व्यादेशः पंचमेमा
सेनषरोमव्यादेशः षष्टेमुखनासिकाक्षिश्रोत्रंचंव संभवतिसप्त
मेचलनसमर्थोभवत्यष्टमेबुध्याध्यवस्यतिनवमेसर्वांगसंपूर्णो
भवति ॥ मृतश्चाहंपुनर्जातोजातश्चाहंपुनर्मृतः ॥ नानायोनि
सहस्राणिमयोषितानियानिवै ॥ आहाराविविधाः [illegible] पि
तरः सुहृदस्तथा ॥ अवाङ्मुखः पीड्यमानोजंतुश्चैव [illegible] ॥ ७ ॥
तः ॥ सांख्ययोगंसमभ्यसेत्पुरुषंवापंचविंशकमितिततः [illegible]द
शमेमासेप्रजायतेजातश्चवायुनास्पृष्टोनस्मरतिजन्ममर
णंतेचशुभाशुभेकर्मेतिच्छरीरस्यप्रामाण्यं ॥ १८ ॥ अष्टोत्तरं

संधिशतमष्टाकपालं शिरः संपद्यते षोडश वपापलानि नवस्नायुशता
नि सप्तशतं पुरुषस्य मर्मणामर्द्धचतस्रो रोमाणि कोट्यो हृदयं त्वष्ट
कपालानि द्वादशकपालानि जिह्वा वृषणौ तथोपस्थगुदपादौ तन्मूत्र
पुरीषं कस्मात् आहारपानसिक्तत्वादनुपचितकर्मणा बन्धो गर्भं जाये
ते इति तं विद्याकर्मणी समन्वारभेते पूर्वप्रज्ञा च महत्य [illegible] न तमसि
म्यो जरामरणक्षुत्पिपासाशोकक्रोधलोभमोहम [illegible] यमत्सर
हर्षविषादेर्ष्यासूयात्मकैर्द्वन्द्वैरभिहन्यमानः सास्मा [illegible] दाजवीज
विनावानान्तन्निर्मुच्यते सोऽस्मात्पाञ्चमाहाभूमिकावशरीरान्निर्म
थमात्रे प्रकम्प्य प्रकृतिरपि परत्यते जसंशारीरं कृत्वा कर्मणानुसृ

Takshashila Project

॥८॥

फलमनुभूयतस्यसंक्षयेपुनरीमंलोकंप्रतिपद्यते॥७॥अथये
हिसामाश्रित्यविद्यानुसृत्यमहत्तपस्तेपिरेचिरेणवेदोक्तानिवा
कर्माणिकुर्वंतितेधूममभिसंभवंतिधूमाद्रात्रिंरात्रेरपक्षीयमा
णपक्षमपक्षीयमाणपक्षाद्दक्षिणायनंदक्षिणायनात्पितृलोकं
पितृलोकाच्चंद्रमसंचंद्रमसोवायुंवायोर्वृष्टिंवृष्टेरोषधयस्ततश्च
त्वापुनरेवमंलोकंप्रतिपद्यते॥८॥२॥अथयेहिसामुसृत्यवि
द्यामाश्रित्यमहत्तपस्तेपिरेज्ञानोक्तानिवाकर्माणिकुर्वंतितेर्चिर
भिसंभवंत्यर्चिषोहरह्नआपूर्यमाणपक्षमापूर्यमाणप
क्षादुदगयनमुदगयनाद्देवलोकंदेवलोकादादित्य ऽऽ ८

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

मादित्याद्वैद्युतं वैद्युतान्मानसं मानसः पुरुषो भूत्वा ब्रह्मलोकमभिसं
भवंति न ते पुनरावर्त्तंते शिष्टाददभ्रकायत इदं न जानंति तस्माद्विद्वं
वेदितव्यमथाप्याह ॥ ८ ॥ २२ ॥ न तं विदाथ य इमा जजानान्यद्युष्माकमं
तरं बभूव ॥ नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशासश्चरंति ॥ न
तं विदथ यो विदुषो य एवं विद्वांसो वदंत्यक्षरं ब्रह्मणस्पतिमन्यद्यु
ष्माकमंतरमन्यदेषामंतरं बभूवति नीहारेण प्रावृतास्तमसा
जल्प्या चासुतृप उक्थशासः प्राणं सूर्यं यंत्यथगामिनं पश्यंत्यविद्वां
सः क्षेत्रज्ञमनुप्रवदंत्यथैतद्विद्वांसः क्षेत्रज्ञमनुप्रवदंत्यथ हवि
द्वांस क्षेत्रज्ञो न कस्मै तत्तस्य तपसा सह प्रमादमेत्यास्त्वाहि न व

Takshashila Project

नि॰ठ॰
॥णि॥

तितेनासंतमिद्धेतेनसंख्यमिद्धेदेषहिसखास्येष्ठः संजानाति भूतंभ
वद्भविष्यतिदितिज्ञाताकस्माज्ज्ञायतेसखाकस्मात्सख्यतेसह
भूतेंद्रियैःशरेखचोतेमाहुभूतेनिसेंद्रियाणिप्रयोइकर्मकारयती
तिवातस्यतपःप्रतिष्ठाशीलमुपशाम आत्माब्रह्मेतिसब्रह्मभूतो
भवतिसाद्विमात्रोव्यवतिष्ठतिबंधोज्ञानकृतोयात्मनेमहतःप
मभूतनामधेयान्यनुक्रमिष्यामः॥२२॥१०॥हंसः॥घर्मः।यज्ञः।वेनः॥
मेघः।कृमिः।भूमिः।विभुः॥प्रभुः।शंभुः।शंभुः।वधकर्माः।सोमः।भूतं।
भुवनं।भविष्यत्।आपा।महत्व्योम।यशः।महः।स्वर्णीकं।स्मृति
कं।स्वृतीकं।सतीकं।सतीनं।गहनं।गभीरं।गह्वरं।कं।अन्नं।हविः।

॥णि॥

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

Takshashila Project

सद्म। सदनं। ऋतं योनिः। ऋतस्य योनिः। सत्यं। नीरं। रयिः। सत्। पूर्णं। सर्व।
अक्षितं। बर्हिः। नाम। सर्पिः। अपः। पवित्रं। अमृतं। इंदुः। हेम। स्वः। सर्गाः।
शंबरं। अंबरं। वियत्। व्योम। बर्हिः। धन्व। अंतरिक्षं। आकाशं। आपः। पृ
थिवी। भूः। स्वयंभूः। अध्वा। पुष्करं। सगरं। समुद्रं। तपः। तेजः। सिंधुः। [illegible]ि:।
अर्णवः। नाभिः। ऊधः। वृक्षः। तत्। यत्। किं। ब्रह्म। वरेण्यं। हंसः। आत्मा।
भवति। वधंति। अध्यानं। यद्वा हि ष्यात्। शरीराणि। अव्यवसंकरूते। यज्ञः।
आत्मा। भवति। यदेनं तन्वते। ऽपितं महांतमात्मानमेतानि सूक्तान्येता
ऋचोनुप्रवदंति। २४॥११॥ सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनि
ता पृथिव्याः। जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य जनितेंद्रस्य जनितोत विष्णोः॥

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

Takshashila Project

रूपायतेर्गतिकर्मणो गृध्नुः आदित्या...

ग्यि २

नि.उ. सोमः पवते जनिता मतीनां जनयिता दिवो जनयिता पृथिव्या जनयिताग्नेर्जन
॥१०॥ यिता सूर्यस्य जनयितेन्द्रस्य जनयितोत विष्णोः ॥२५॥१३॥ ब्रह्मा देवानां पदवीः
कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणां श्येनो गृध्राणां स्वधितिर्वनानां सोमः
पवित्रमत्येति रेभन् ॥ ब्रह्मा देवानामित्येष हि ब्रह्मा भवति देवानां देवन
कर्मणामादित्यरश्मीनां पदवीः कवीनामित्येष हि पदं वेत्ति कवीनां कवीयमा ॥१०॥
नानामादित्यरश्मीनामृषिर्विप्राणामित्येष हि ऋषिणो भवति विप्राणां व्याप
नकर्मणामादित्यरश्मीनां महिषो मृगाणामित्येष हि महान् भवति मृगाणां
मार्जनकर्मणामादित्यरश्मीनां पदं श्येनो गृध्राणामादित्यो भवति गृध्यते
स्थानकर्मणो यत एतस्मिंस्तिष्ठति स्वधितिर्वनानामित्येष हि स्वयं कर्मा
णामिति श्येन २

द्वितीयः पादः २

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

Takshashila Project

एषादित्योधत्तेवनानांवननकर्मणामादित्यरश्मीनांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन्निसे
र्षहिपवित्रंरश्मीनामत्येतिस्तूयमानएषएवैतत्सर्वमक्षरमित्यधिदैवतमथाध्या
त्मंब्रह्मादेवानामित्ययमपिब्रह्माभवतिदेवानांदेवनकर्मणामिंद्रियाणांपदवीःक
कवीनामित्ययमपिपदंवेत्तिकवीनांकवीयमानानामिंद्रियाणाम्ऋषिर्विप्राणा
मित्ययमपिऋषिणोभवतिविप्राणांव्यापनकर्मणामिंद्रियाणांमहिषोमृगाणा
मित्ययमपिमहान्भवतिमृगाणांमार्गणकर्मणामिंद्रियाणांश्येनोगृध्राणामितिश्ये
नआत्माभवतिश्यायतेर्ज्ञानकर्मणोगृध्राणामितिश्येनआत्माभवतिइंद्रियाणि
गृध्यतेज्ञानकर्मणोयएतस्मिंस्तिष्ठतिस्वधितिर्वनानामित्ययमपिस्वयंकर्माण्या
त्मनिधत्तेवनानांवननकर्मणामिंद्रियाणांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन्नित्ययम

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

नि॰ कु

॥२२॥ प्यपवित्रमिन्द्रियाण्यत्येतिस्तूयमानोयमेवैतत्सर्वं सर्वमनुभवत्यात्मगतिमाचष्टे॥
॥२६।१३॥ तिस्रोवाचईरयतिप्रवह्निः ऋतस्यधीतिंब्रह्मणोमनीषां॥ गावोयंति
गोपतिंपृच्छमानाः सोमंयंतिमतयोवावशानाः॥ वह्निरादित्योभवतिसतिस्रोवा
चः प्रेरयत्यृचोयजूंषिसामान्यृतस्यादित्यस्यकर्माणिब्रह्मणोमतान्येषएवैतत्स
र्वमनुभवतीत्यधिदैवतमथाध्यात्मंवह्निरात्माभवतिसतिस्रोवाचईरयतिप्रे
रतिविद्यामतिंबुद्धिंबुद्धिमतामृतस्यात्मनःकर्माणिब्रह्मणोमतान्ययमेवैतत्सर्वं
मनुभवत्यात्मगतिमाचष्टे॥२७।१४॥ सोमंगावोधेनवोवावशानाः सोमंविप्राम ॥२२॥
तिभिःपृच्छमानाः सोमः सुतः पूयतेअज्यमानः सोमेअर्कास्त्रिष्टुभः संनवंते॥ एत
एवसोमंगावोधेनवोरश्मयोवावाश्यमानाः कामयमानाआदित्यंयंत्येवमेव

Takshashila Project

सोमः सुतं विप्रास्त्स्मयो मतिभिः पृच्छमानाः कामयमाना आदित्यं यं त्वेवमेव सोमः
सुतः श्रूयते ऽज्यमान एतमेवार्कोऽयं त्रिष्टुभ यत्संनवं ते तत एतस्मिन्नादित्य
एकं भवं तीत्यधिदैवतमथाध्यात्ममेत एव सोमं गावो धेनवद् इंद्रियाणि
वा वाश्रमाना इनि कामयमानान्यात्मानं यं त्वेवमेव सोमं विप्राइंद्रियाणि
मतिभिः पृच्छमानानि कामयमानान्यात्मानं यं त्वेव सोमं सुतः श्रूयते ऽज्य
मान इममेवात्मावसछन्नः षयश्च संन्नवं तेनानीमान्येतास्मिन्नात्मन्येकं भ
वतीत्यात्मगतिमाचष्टे ॥२८॥१५॥ अक्रान्त्समुद्रः प्रथमे विधर्मन् जनयन्प्रजा
भुवनस्य राजा । वृषा पवित्रे अधि सानो अव्ये बृहत्सोमो वावृधे सुवान इ
न्दुः ॥ अत्यक्रमीत्समुद्र आदित्यः परमे व्यवने वर्षकर्मणा जनयन्प्रजा भु

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

Takshashila Project

y Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur,

Takshashila Project

नि.उ. वनस्पराजासर्वस्पराजावृषापवित्रेअधिसानोअव्येवृहत्सोमोवावृधे
॥१२॥ सुवानइंदुरित्यधिदैवतमथाध्यात्ममत्यक्रमीत्समुद्रआत्मापरमेव्यवने
ज्ञानकर्मणोजनयन्प्रजाभुवनस्यराजासर्वस्पराजावृषापवित्रेअधि
सानोअव्येमहत्सोमहत्सोमोवावृधेसुवानइंदुरित्यात्मगतिमाचष्टे॥
॥२९।१६॥ महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोवृणीतदेवान्। अदधा ॥१२॥
दिंद्रेपमाँवेनईजोजनयत्सूर्येज्योतिरिंदुः॥ महत्तत्सोमोमहिषश्चका
रापांयद्गर्भोवृणीतदेवानामाधिपत्यमदधादिंद्रेपवमानईजोजनय
त्सूर्येज्योतिरिंदुरादित्यइंदुरात्मा॥३।१७॥ विधुंदद्राणंसमनेबहूनां
युवानंसंतंपलितोजगारदेवस्यपश्यकाव्यंमहित्वाद्याममारसह्यः

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi

समान।विधुंविधमनशीलंदद्राणंद्रमनशीलंयुवानंचंद्रमसंपलितआदि
त्यो।गिरतिसद्योम्रियतेसदिवासमुदितेस्य।धिदैवतमथाध्यात्मंविधु
विधमनशीलंदद्राणंद्रमनशीलंयुवानंमहांतंपलितआत्मागिरतिरा
त्रौम्रियतेरात्रिःसमुदितेत्वात्मगतिमाचष्टे॥३०॥१८॥साकंजानांसप्त
थमाहुरेकजंषळिद्यमाऋषयोदेवजाइति।तेषामिष्टानिविहितानिधा
मशःस्थात्रेरेजंतेविकृतानिरूपशः॥सहजातानांषण्णामृषीणामादित्यःसप्तम ता ऋरि
स्तेषामिष्टानिवाकांतानिवाक्रांतानिवागतानिवामतानिनतानिवाद्विषः
हसंमोदंतेयत्रैतानिसप्तऋषीणानिज्योतींषितेभ्यःपरआदित्यस्तान
स्मिन्नेकंभवतीत्यधिदैवतमथाध्यात्मंसहजातानांषण्णामिंद्रिया

Takshashila Project
Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

नि॰उ॰ ११२॥ मिंद्रियाणामात्मासद्मनःस्तेषामिष्टानिवाकांतानिक्रांतानिवागतानि
वामतानिवानतानिवाद्मेनसाहसंमोदंतेयत्रैमानिसर्वाणीन्द्रियाणि
णिभ्यःपरमात्मातान्यस्मिन्नेकंभवंतीत्यात्मगतिमाचष्टे॥३२॥१९॥त्रयो
दशोध्यायेद्वितीयपादः॥स्त्रियःसतीस्ताँउमेपुंसआहुःपश्यदक्षण्वान्
नविचेतदंधःकविर्यःपुत्रःसइमाचिकेतयस्ताविजानात्सपितुष्पिता ११३॥
सत्॥स्त्रियएवैताःशब्दस्पर्शरसरूपगंधहारिण्यस्ताअमुपुंशब्देनाभि
राहरःप्राणइतिपश्यदक्षण्वान्नविजानात्यंधःकविर्यःपुत्रःसइमाजाना ई
तियःसइमाजानातिसपितुष्पिताभवत्यात्मगतिमाचष्टे॥३३॥१॥स
साईगर्भभुवनस्यरेतोविष्णोस्तिष्ठंतिप्रदिशाविधर्मणि।तेधीतिभिर्म

...पादः २

Takshashila Project

नसातेविपश्चितःपरिभुवःपरिभवंतिविश्वतःसहैमांतानिादित्यरश्मीन
यमादित्योगिरतिमध्यस्थानेोर्ध्वशब्दोयान्यस्मिंस्तिष्ठंतिभानि
धीतिभिश्चमनसाचविपर्ययंतिपरिभुवःपरिभवंतिसर्वाकर्माणि
षषकर्मणेत्यधिदैवतमथाध्यात्मंसहेमानीद्रियाण्ययमात्मा
गिरतिमध्यस्थानोर्ध्वशब्दोयांमस्मिंस्तिष्ठंतितानिधीतिभि
४ति श्चमनसाचविपर्ययंतिपरिभुवःपरिभवंतिसर्वाणिकर्माणिसर्वक सा:
र्मणेत्यात्मगतिमाचष्टे॥३॥१॥२॥नविजानामियदिवेदमस्मिनिण्यः
संनद्धोमनसाचरामि॥यदामागन्प्रथमजाऋतस्यादिद्वाचोअश्नुवे
भागमस्याः॥नविजानामियदिवेदमस्मिनिण्यःसंनद्धोमनसाचरा

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

Takshashila Project

नि॰उ॰ मिनद्विजानात्स्तुष्टिः पुत्रः परिवेद यंतंतेयमादित्योयमात्मा ॥३५।३॥ अपा
॥१४॥ अत्राप्रांऽः तिस्वधयागृभीतोमर्त्योमर्त्येनासयोनिः ॥ताद्वास्वंतांविषूचीना
वियंतांन्यचिक्युर्ननिचिक्युरन्यं ॥ अपाङ्चयतिप्रांऽचयतिस्वधयागृभी
तोमर्त्याआदित्यामर्त्येनंचन्द्रमनसासहतौवाश्वङ्गोमिनोविष्वगाथौमि ॥१४॥
नौबद्धगामिनौवापरस्पत्यादित्यंन्चंद्रमसमित्यधिदेवतमथाध्यात्मंमपांऽ
यतिप्रांऽः यतिस्वधयागृभीतोमर्त्यआत्मामर्त्येनमनसासहतौवाश्वङ्गामि
नोविष्वगामिनोबद्धगामिनोवापरस्पैत्यात्मगतिमाचष्टे ॥३६।४॥ तदिदासमु
वनेषुज्येष्ठंयतोयज्ञउग्रस्त्वेषनृम्णः सद्योजज्ञानोनिरिणातिशत्रूनतुयं
विश्वेमदंत्यूमाः ॥ तद्भवतिभूतेषुभुवनेषुज्येष्ठमादित्यंयतोजज्ञउग्रस्त्वेषनृ

सात्वंनृमननर २ त्वं
नं

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

Takshashila Project

न्मगोतान

महोदीप्तिन्त्मः सद्योयज्ञानोनिरिणातिद्राक्निनिनिरिणातिःप्रीतिकर्मादीप्ति
कर्मावानुमदंतियंविश्वकमाइत्यधिदैवतमथाध्यात्मंतद्भवतिन्न तेषुभुवनेषु
ज्येष्ठमध्यक्तं यतोजज्ञउग्रस्त्वेषन्नृम्णः सद्योजज्ञानोनिरिणातिशात्रून्निनिनिरिणा
तिःप्रीतीकर्मादीप्तिकर्मावानुमदंतियंसर्वऊमाइत्यात्मगतिमाचष्टे॥३७५॥
कोऽद्ययुंक्ते धुरिगाऋतस्यशिमीवतोभामिनोदुर्हृणायून्॥आसंनिषून्हृ
त्स्वसोमयोभूः यएषांभृत्यामृणधत्सजीवात्॥कआदित्योधुरिगायुंक्ते रश्मी
न्कर्मवतोभानुमतोदुराधर्षोनसस्तनवंतीषून्निषूणवंतिमयोभूनिसु
खभूनियच्छमसंभृतवेदकयंसजीवतीत्यधिदैवतमथाध्यात्मं कः पात्मा
धुरिगायुंक्ते इन्द्रियाणिकर्मवतिभानुमंतिदुराधर्षान्यस्तन्तस्तनवंतीषूनि

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.

नि॰ उ॰ सुनवतेमयोभूर्निसुखभूर्नियद्इमानिसंभृतानिवेदस्त्वारं जीवतीत्यात्मगति
१९५॥ माचष्टे॥३५॥६॥कइषतेतुज्यतेकोबिभायकोमंसतेसंतमिंद्रंकोअंतिःकस्तो
कायकइभायोतरायेधिब्रतन्वेश्कोजनाय॥कइवगछ्तिकोददातिको ॥१५॥
बिभेतिकोमंसतेसंतमिंद्रंकस्तोकायपत्यायमहतेचनोरमणायरमणीया
यदर्शनीयाय॥३९॥७॥कोअग्निमीट्टेहविषाघृतेनस्रुचायजानादौ
ऋन्निध्रुवेभिःकस्मैदेवाआवहानाश्रुहोमकोसंमंतेवीतिहोत्रःसुदेवः॥क
आदित्यंप्रूजयतिहविषावघृतेनवस्रुचायजानात्तुभिर्ध्रुवेभिरितिक
स्मैदेवाआवहनाय्रुहोमार्याकोमंसतेवीतिहोत्रःसुदेवःकल्याण
वतइत्यधिदैवतमथाध्यात्मकआत्मानंप्रूजयतिहविषावघृतेनचस्रु

नायजाताज्ञस्तुभिर्धैवेभिरितिकस्मैदेवाआवहानास्तुहेमार्थान्कोमंसतेवीतिसे
वः सुप्रज्ञः कल्याणप्रज्ञइत्यात्मगतिमाचष्टे॥४०॥८॥त्वमंगप्रशंसिषोदेवःशा
स्ति४ विष्ठमर्त्यं।नत्वदन्योमघवंनस्तिमर्डितेंद्रब्रवीमितेवचः॥त्वमंगप्रशंसीदेवः
शाविष्ठमर्त्यं।नत्वदन्योमघवन्नस्तिपातावापालयितावाजेतावासुखयिता
वाइंद्रब्रवीमितेवचःस्तुतिसंयुक्तं॥४१॥९॥त्रयोदशोध्यायेतृतीयःपादः॥द्वा
सुपर्णासयुजासखायासमानंवृक्षंपरिषस्वजाते॥तयोरन्यःपिप्पलंस्वाद्वत्त्यन
श्नन्नन्योअभिचाकशीति॥द्वौद्वौप्रतिष्ठितौसुकृतौधर्मकर्तारौदुष्कृतंपापंपरि
वारकमित्याचक्षतेसुपर्णासायुजासखायेत्यात्मानंपरमात्मानंप्रत्युत्तिष्ठति
शरीरएवतज्जायतेवृक्षःसवृक्षःशरीरंवृक्षेणपक्षौप्रतिष्ठापयतितयोरन्यःप्रभुक्ते
वृक्षंच

Takshashila Project

नि॰ उ॰ न्यमनश्नं नन्यांसरूपतां सलोकतामश्नुते य एवं वेदानश्नं नन्यो ऽभिचाक
॥१६॥ शीत्यात्मगतिमाचष्टे ॥४२॥१॥ विप्रं विप्रासो ऽवसे देवं मर्त्तास ऊतये ॥ अग्निं
गीर्भिर्हवामहे । विप्रं विप्रासो ऽवसे विद्वुर् विंद तेर्वेदितव्यं विमलं शरीरं
वायुना विप्रस्नुपप्नं निलयं द्रु दिस्थितमकारसंहारितमकारं दूजयन्तं
कारं निलयगमयति विप्रं प्राणेषु विद्वुः सिक्तं विकचिवर्द्धितेजप्रमुंब ॥१६॥
नकं पञ्चेषु मतशरीरममृतजातुस्थितममृतवाचममृतमुखावदंति ।
अग्निं गीर्भिर्हवामहे । अग्निः संबोधयेग्निः सर्वदेवता इति तस्योत्तरा भू
यसे निर्वचनाय ॥४३॥२॥ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथि
र्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi

न्तं। हंसेति हंसाः सूर्यरश्मयः परमात्मा परंज्योतिष्ठधिव्याप्नोतिव्या
प्तं सर्वव्याप्नं वननकमाभ्यासेनादित्यमंडलेनेतित्यजतीतिलोकस्त्यज
तीति हंसस्त्यजतीति हंसाः परमात्मा सूर्यरश्मिभिः प्रभूतगभीनवस
तीति रश्मिभिर्वसतीति वा वह्निर्वसतीति वा रश्मिभिर्वसतीति वा सुवर्तरि
ताः पुरुषागर्भरिपिरितिरपिनाचमकुटेन्हानिकुर्वंतारेफतांसरि
क्षंचरेदर्थै त्यंतरिक्षंचरतीति वा दिवि भूमिनोगमनं वास्वर्भानुः प्रसु सुः
तो होता होतादित्यस्यगता भवंत्यपिडुरोणमाद्रवंति वा स्वैरासुप्तिश्चि
कीर्षयंतीति वा वननं भवंतीत्यप्सुगोजा अद्रिगोजा धनगोमाः सर्वे गोजा
इति स्वयंतिजोवडुजोब्राह्मो भवति निगमो निगमव्यो भवत्यृषिनिर्क्व

नि॰ रु॰ नाय॥८४॥२॥ त्र्यंबकयजामहेसुगंधिपुष्टिवर्द्धनं। उर्वारुकमिवबंध
॥१७॥ नान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात॥ त्र्यंबकोरुद्रस्तंत्र्यंबकंयजामहेसुगंधि
सुष्टगंधिंपुष्टिवर्द्धनंपुष्टिकारकमिवोर्वारुकमिवबंधनादारोधना
मा॰ ४ मृत्योःसकाशान्मुंचस्वमांकस्मादित्येषामितरेषापराभवति
॥८५॥४॥ जातवेदसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः॥ ॥१७॥
सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः॥ जातवेद
सइतिजातमिदंसर्वंसचराचरंस्थित्युत्पत्तिःप्रलयन्यायेनजा
तवेदसपावेवंजातवेदसेर्चायसुनवामसोममभिप्रसवायाभिषवाय
सोमंराजानममृतमरातीयतोयज्ञार्थमतिस्मोनिर्दहातिनिश्चयेन

दहतिभस्मीकरोतिसोमोदद्दित्यर्थः सनः पर्षदतिदुर्गाणिविश्वानी
निदुर्गमानानिस्थानानिनावेववसिंधुनावासिंधुंयथायः कश्चित्कर्ण
धारोनावासिंधोः स्यंदमाननांनदींजलदुर्गांमहाकुलांतारयतिदु
रितात्यग्निरितिदुरितानितारयतितस्यैषापराभवति॥४६॥५॥
शतंजीवशरदोवर्धमानः शतंहेमंताञ्छतमुवसंतान्॥ शतंमिंद्रा
ग्नीसवितावृहस्पतिः शतायुषाहविषेमंपुनर्दुः॥ शतंजीवश
रदोवर्धमानइत्यपिनिगमोभवतिशतमितिशतंदीर्घमायुर्मरु
तोमांवर्द्धयंतिशतमेवशतमात्मानंवर्धयंभवतिशतामितिशतदीर्घ
मायुः॥४७॥६॥मातेराधांसिमातऊतयोवसोस्मान्कदाचनादभंन्॥

Takshashila Project

नि॰उ॰ ॥१८॥

क्षिप्रावनउ मिमीह्व मानुषावस्त्रनिचर्षणिभ्यआ॥माच्यतेधनानिमाव

तिकदाचनसरिषुःपर्वाणिप्रज्ञानान्नुपनामयमनुष्यादितोयमादि

त्योयमात्माथैतदनुप्रवदंत्यथैतमहांतमात्मानमेषर्गणःप्रवदंति

विश्वकर्मणोदेवानांनुवयंजानांनासदासीनोसदासीत्तदानीमि

तिचसेषआत्माजिज्ञासासैषासर्वभूतजिज्ञाब्रह्मणःसारिष्ठिं

सरूपतांसलोकतांगमयतियएवंवेदानमोब्रह्मणेनमोमह

तेभूतायदेवायनमोयास्कायब्रह्मसुक्लमसीयब्रह्मसुक्लमा

सीय॥४८॥७॥इतिचतुर्थपादःसमाप्तः॥त्रयोदशोध्यायः॥

संवत् १७३६ वर्षेमी॰श्रा॰सुदी१४गुणपतीथे॥ली॰ग॰नागीस्य॥

सर्वे

३८

॥१८॥

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi

ननपुत्ररामचंद्रपठनार्थं॥ सोकणापुरग्राममध्ये लीषीतं॥ शुभम

१८॥ स्तु॥ कल्याणमस्तु॥ ॥ यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिषीतं मया॥

यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते॥ ॥ छ॥ ॥ श्री॥ ॥

Takshashila Project

नैकुमेर मोत्यधम

Digitized by Vaidika Bharata/Suparna Trust, Maujpur, New Delhi.